

"יחסים מיוחדים" במבחן הזמן: מדיניות ארצות הברית במהלך מבצע 'צוק איתן'

זכי שלום

לכל אורך מבצע 'צוק איתן' הדגיש ממשל אובמה כי הוא מכיר בזכותה של מדינת ישראל להגן על עצמה מפני שיגור הרקטות והטילים לעברה ומאיום המנהרות. עם זאת, הוא תבע שוב ושוב שפעילותה הצבאית של ישראל תהיה מידתית, שהיא תימנע מהסלמה ותבטיח ככל האפשר אייפגיעה באזרחים. באירועים שונים במהלך המבצע שבהם נפגעו אזרחים, מתח ממשל אובמה ביקורת על פעילותה הצבאית של ישראל. יחד עם זאת, בפועל – לאורך למעלה מחמישים ימי לחימה – לא נקט הממשל צעדים משמעותיים להצרת חופש הפעולה של ישראל במערכה. בכך הוא הדגיש שוב שמערכת "היחסים המיוחדים" בין שתי המדינות הקיימת מזה שנים רבות יציבה ועמידה גם בפני מחלוקות קשות, הצצות מדי פעם בין המדינות.

מילות מפתח: צוק איתן, חמאס, ממשל הנשיא אובמה, צה"ל

מבוא

מבצע 'צוק איתן' היה תוצאה של אירועים אלימים מגוונים בין ישראל והפלסטינים לאחר כישלון שליחותו של מזכיר המדינה, ג'ון קרי, לקידום תהליך השלום הישראלי-פלסטיני (יולי 2013–אפריל 2014). המבצע העמיד במבחן, בין השאר, את יכולתה הצבאית של ישראל, את החוסן הפנימי שלה ואת מעמדה המדיני. מאמר זה יעסוק בסקירה ובניתוח של העמדות והמדיניות של ממשל אובמה כלפי ישראל במהלך מבצע 'צוק איתן'.

פרופ' זכי שלום הוא חוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי וחוקר בכיר במכון בן גוריון לחקר ישראל, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

פעילותה הצבאית של ישראל

מן היום הראשון של העימות המלחמתי ברצועה ועד סופו, אימץ הממשל עמדה חד־משמעית המכירה בזכותה של ישראל להגן על עצמה. דוברים של הממשל חזרו והדגישו כי שום מדינה אינה יכולה להשלים עם ירי טילים ורקטות לעבר עריה, ועם קיומן של מנהרות המגיעות לתוך שטחה. הממשל נמנע בדרך כלל מביטויי תמיכה בפעילותה הצבאית של ישראל מעבר לכך. על רקע ביקורת הולכת וגוברת בתוך ארצות־הברית, לנוכח השחיקה בתמיכה האמריקאית בפעילותה הצבאית של ישראל נגד החמאס, טרח מזכיר המדינה ב־21 ביולי 2014 להגדיר את פעולת צה"ל ברצועה כפעולה "ראויה ולגיטימית"¹.

ברמה הפורמלית – להכרה בזכותה של מדינה להגן על עצמה אין משמעות רבה, שכן זוהי זכות טבעית ומובנת מאליה של כל מדינה. זכות זו מעוגנת גם במגילת האו"ם, סעיף 51. אולם ברמה המדינית־הסברתית הייתה משמעות רבה לקביעה זו, ולעובדה שדוברי הממשל חזרו והדגישו אותה פעמים רבות. היא נתפסה כביטוי של תמיכה אמריקאית, ולו מסויגת, במהלכה הצבאיים של ישראל. קרוב לוודאי שעמדת הממשל הושפעה, בין השאר, מן התמיכה הרחבה בישראל בקונגרס ובדעת הקהל במהלך העימות.

בפועל, לכל אורך המבצע דבק הממשל האמריקאי בתפיסה שהפעילות הצבאית של ישראל ברצועה צריכה להיות בעלת אופי הגנתי ומידתי, ומוגבלת להסרת האיומים המוחשיים נגדה – ירי הטילים והמנהרות. כל זאת, תוך הקפדה על כך שהפגיעה באוכלוסייה האזרחית תהיה מינימלית.² משתמע מכך במפורש שהממשל מסתייג מן המטרה שהציבה ישראל לפעילותה הצבאית – פגיעה קשה בתשתיות של חמאס והחזרת ההרתעה. השגת שני יעדים אלה חייבה פעילות אינטנסיבית מקיפה הגובה מחמאס מחיר כבד. העובדה שחמאס עשה שימוש נרחב באוכלוסייה אזרחית כמגן אנושי לא אפשרה, למעשה, לישראל להשיג את יעדיה מבלי שתהיה פגיעה כלשהי באוכלוסייה אזרחית.³

ההנהגה בישראל פועלת באיפוק ובאחריות

לכל אורך המבצע הסכימה ישראל לכל ההצעות להפסקת אש, וחמאס היה זה שטרפד אותן. עובדה זו לא נעלמה מעיני הממשל. במקביל לביקורת שהייתה לו על פעילות צבאית זו או אחרת של ישראל, נתן הממשל ביטוי להערכה שיש לו כלפי ההנהגה בישראל על מאמציה להחזיר את הרגיעה, גם במחיר של ביקורת פנימית קשה ומראית עין של "השפלה" מול ארגון טרור. ההסלמה ברצועה, הבהיר קרי ב־15 ביולי 2014, טומנת בחובה סיכונים רבים. אנחנו לא רוצים בהסלמה זו וגם ישראל אינה רוצה בכך (הדגשה שלי, ז.ש).⁴

הערכה זו של הממשל גברה באורח דרמטי לאחר "ההפרה הבוטה"⁵ של הפסקת האש על ידי חמאס ב־1 באוגוסט 2014. הנשיא הבהיר שהוא "גינה באורח חד־משמעי" את "ההתנהגות חסרת האחריות" של חמאס.⁶ אין ספק שהערכה זו של הממשל שימשה מרכיב מרכזי במידת הלגיטימציה הרחבה יחסית שהעניק הממשל, הלכה למעשה, לפעילותה הצבאית של ישראל לכל אורך המבצע. ראש הממשלה נתניהו נתן לכך ביטוי באחד מנאומיו: "אנחנו קיבלנו לגיטימציה בינלאומית מהקהילה העולמית ... לפעולה תקיפה מאוד נגד ארגוני טרור. זה לא דבר של מה בכך."⁷

סוגיית ההסדר – שילובן של טורקיה וקטר במאמצי התיווך

לכל אורך המבצע ניכרה מגמה של אנשי הממשל להפריד בין סוגיית האשמה בפרוץ העימות לבין סוגיית ההסדר שיבוא בעקבותיו. הממשל בחר לא להבליט סוגיה זו. לעתים טרחו דוברי הממשל לציין את העובדה שחמאס הוא זה שהחל בעימות. "לצורך האיזון" נעשה לעתים קישור מרומז של העימות המלחמתי עם כישלון שליחותו של קרי, חודשים ספורים קודם לכן. הדברים אינם נאמרים במפורש, אך המסר נראה לי ברור: גם אם חמאס אחראי ישירות לפרוץ העימות, אין ישראל נקייה מאחריות לכך. הייתה לה אפשרות לתרום לקידום הסדר שימנע עימות, והיא לא ניצלה זאת.⁸

הממשל גם נמנע מלקבל את עמדת ישראל, שלפיה דיון בשאלות המהותיות שהעלה חמאס יתנהל רק לאחר שתושג ותתייצב הפסקת אש. במהלך ביקורו בקהיר (21 ביולי 2014) הבהיר קרי כי שום דבר לא יפתר רק בהשגת הפסקת אש, זמנית או ממושכת, מבלי שתהיה התייחסות לבעיות המהותיות בשלב כלשהו. קרי הסתפק בקביעה כי הדיון בסוגיות המהותיות יתחיל "בשלב כלשהו" (at some point) סתם ולא פירש.⁹ למחרת קבע קרי כי "הפסקת האש אינה מספקת. חשוב שייפתח דיון רציני בסוגיות המהותיות שהביאו לפרוץ העימות". מתי? לא ברור.¹⁰ בהזדמנות אחרת קבע קרי: "הפלסטינים לא יכולים להסכים להפסקת אש שתוביל, להערכתם, להמשך הסטטוס קוו, ולא תהיה להם יכולת לחיות ולנשום באופן חופשי". משמע, הדיון בסוגיות המהותיות צריך להתנהל תוך כדי לחימה, בדיוק כפי שדורש חמאס.¹¹

ב־25 ביולי 2014 נפגש קרי בפריז עם שרי החוץ של טורקיה וקטר – שתי מדינות המצהירות בגלוי על תמיכתן בחמאס ובמאבקו נגד ישראל – במטרה לרתום אותן כגורמים מרכזיים במאמצים להשגת הפסקת אש. ברור היה שישראל לא תוזמן למפגש הזה, אולם, במקביל נמנע הממשל מהזמנת מצרים והרשות הפלסטינית למפגש – שתיהן בעלות אינטרס קריטי בהסדר עם חמאס: "מנהיגים ערבים רבים", כותב אליוט אברמס, "היו בהלם כשראו את מזכיר המדינה קרי עם שרי החוץ של טורקיה וקטר, שתי מדינות התומכות בחמאס, ובלי נוכחות של מצרים

והרשות הפלסטינית".¹² מנקודת ראותה של ישראל, התנהלות זו של הממשל לא יכלה שלא להוביל למסקנה שהממשל מבקש לדחוק את ישראל לפינה, ולשלול ממנה את היכולת להשיג את יעדי המבצע שהיא קבעה לעצמה.

לאחר פגישותיו עם שרי החוץ של טורקיה וקטר הבהיר קרי בטון קשוח, אפילו מאיים, כי "אני רוצה שכל אחד בישראל יבין שהפלסטינים צריכים לחיות בכבוד, ובמידה ראויה של חופש, משוחררים מן המגבלות שבהן הם חיים כיום על בסיס יומיומי ומבלי שתופעל אלימות נגדם". לא יכול היה להיות ספק בכך שמזכיר המדינה האמריקאי אימץ עמדות הקרובות לאלו של חמאס הרבה יותר מאשר לעמדות ישראל. בהמשך הוא יצא ידי חובה כלפי ישראל, כאשר הבהיר כי היא ראויה לחיות ללא איום של רקטות ומנהרות. לא הייתה שום התייחסות לאשמתו של חמאס בפרוץ העימות, לתביעתה של ישראל לפירוז הרצועה ולזכותה לפקח על כל מה שנכנס לרצועה. בסיום דבריו הציג קרי את העימות כ"התנגשות של "אינטרסים מנוגדים, שלכל אחד מן הצדדים נראים אמיתיים". כך, כבדרך אגב, הוא חזר והציב את ישראל ואת חמאס על אותו רף של צדק, תוך הבהרה שאין מדובר בתוקפנות חסרת הצדקה מצד חמאס, כפי שטוענת ישראל, אלא במאבק על "אינטרסים מנוגדים" שיש לכל צד. בנסיבות אלה אפשר היה להניח שהצעת ההסדר שתוגש לישראל תיתן ביטוי לעמדות שהוצגו לעיל. המשבר הצפוי עם ארצות-הברית לא איחר לבוא.¹³

ואכן, על פי מספר עדויות, הצעת ההסדר שהעביר קרי הכתה בהלם את ההנהגה בישראל. העיתונאי ברק רביד ('הארץ') פירט מספר מרכיבים חמורים בהצעה זו מנקודת ראותה של ישראל: א. ההצעה לא כללה כמעט התייחסות לצורכי הביטחון של ישראל: פירוז הרצועה מרקטות ומנשק כבד והרס מנהרות הטרור מעזה לישראל. הדגש מושם כמעט בלעדית על הצרכים של חמאס: פתיחת מעברי הגבול, הכנסת סחורות ואנשים, העברת כספים לצורך תשלום משכורות. ב. לפי הטיוטה מדובר בהסכם בין שני הצדדים – ישראל ו"הפלגים הפלסטיניים", כלומר, חמאס ושאר הפלגים הפועלים ברצועה. שני הצדדים שווים במעמדם. ג. ההצעה לא העניקה שום מעמד לרשות הפלסטינית בראשות עבאס. הקבינט הישראלי דחה, כמובן, את ההצעה. חוגים רחבים בישראל, במצרים ובארצות-הברית מתחו ביקורת נוקבת על התנהלותו של הממשל במשבר, ובמיוחד על ההצעה להסדר שהגיש.¹⁴ כדי למזער את הביקורת על עמדות הממשל כלפי ישראל, בעיקר מצד אישים בקונגרס,¹⁵ הודיעה דוברת מחלקת המדינה, ג'ין סאקי, כי ההצעה שפורסמה לא הייתה "הצעה רשמית של ארצות-הברית", אלא "טיוטות חסויות".¹⁶ אנשי ממשל טענו כי לא ציפו שהנייר יוצג לקבינט, וכי העובדה שנתניהו העמיד אותו להצבעה בקבינט מהווה "הפרת כללי פרוטוקול" (breached protocol).¹⁷ קשה להניח שטיעונים

אלה נתקבלו בישראל באמון רב. ברור לכול שמסמך רב-חשיבות כזה נבחן בקפידה על ידי רשויות שונות של הממשל, ומקבל אישור של הנשיא. במקביל פרסם הבית הלבן תזכיר של עיקרי שיחה שניהל הנשיא אובמה עם ראש הממשלה נתניהו, אשר נועד להציג תמונה אוהדת יותר כלפי ישראל. השיחה כללה: א. "האשמה קשה" של חמאס מצד הנשיא בגין ירי הטילים והשימוש במנהרות למתקפה נגד ישראל. ב. הדגשת הצורך למסד הפסקת אש הומניטרית, ובעקבותיה הפסקת אש קבועה, **ללא תנאים**, (הדגשה שלי, ז.ש) כפי שתובעת ישראל. ג. ארצות-הברית תומכת ביוזמה המצרית. משמע, מעורבותן של טורקיה וקטר כגורמים מתווכים יורדת מעל הפרק. עם זאת, דוברי הממשל המשיכו להבהיר את הצורך בשילובן של "מדינות המעורבות בסכסוך" או "גורמים אזוריים" בפעילות להשגת הסדר. ד. הדגשת הצורך להבטיח את ביטחונה של מדינת ישראל וחיזוק מעמדה של הרשות הפלסטינית. ה. כל הסדר קבע לגבי הסכסוך הישראלי-פלסטיני חייב יהיה להבטיח את פירוק חימושן של קבוצות טרור ברצועת עזה ואת פירוז הרצועה. עם זאת, הנשיא הבהיר כי סוגיית הפירוז של הרצועה אינה עניין לטווח הזמן המיידי, כפי שדורשת ישראל, אלא נכללת בהסדר כולל של הסכסוך הישראלי-פלסטיני.¹⁸ גם היועצת לביטחון לאומי, סוזאן רייס, נרתמה למאמץ לשיפור הדימוי של הממשל. במפגש עם אישים בהנהגה של יהודי ארצות-הברית היא חזרה והדגישה את תמיכת הממשל בישראל.¹⁹ גם מזכיר המדינה הדגיש את מחויבותו העמוקה לביטחונה של מדינת ישראל, ואת העובדה שלאורך 29 שנות שירותו בקונגרס יש לו רקורד של מאה אחוזי הצבעות לטובת ישראל.²⁰ את מסכת "כתב ההגנה" על מזכיר המדינה חתם הנשיא אובמה. במסיבת עיתונאים ב-1 באוגוסט 2014, הוא דחה את הביקורת ה"לא הוגנת" המוטחת במזכיר המדינה העמל ללא לאות להשגת רגיעה.²¹

הפגיעה באזרחים ברצועה

מתחילת המבצע הדגיש הממשל האמריקאי את הרגישות שלו לפגיעה באזרחים במהלך העימות. באופן רשמי, דוברי הממשל ניסו בדרך כלל להציג איזון מינימלי בהתבטאויותיהם בהקשר זה בין ישראל והרצועה. יחד עם זאת, בכל ההתבטאויות מודגש ומובלט באורח שאינו ניתן לערעור הסבל הקשה של אזרחי הרצועה. ההתייחסות לסבלם של אזרחי ישראל מקבלת מקום שולי וזניח, ומותירה את הרושם של יציאה ידי חובה.²²

במהלך המבצע טרח הממשל לגנות את ישראל בצורה בוטה ובפומבי על רקע פגיעה ניכרת באזרחים, בעיקר ליד מוסדות רווחה של האו"ם ברצועה או בתוכם. בעשותו זאת, הממשל מתנער כמעט לחלוטין או מעניק חשיבות שולית בלבד לטענותיה של ישראל, כי חמאס הוא האחראי הבלעדי להרג חפים מפשע ברצועה.

הרושם המתקבל הוא כי מנקודת ראותו של הממשל, סבל האזרחים ברצועה הוא תופעה העומדת בפני עצמה כתוצאה מפעילותה הצבאית של ישראל, ואין לקשר אותו עם נתוני רקע שונים. גם הודאתם של אנשי או"ם כי חמאס מציב נשק במוסדות של האו"ם ותביעה נחרצת של חברי קונגרס לחקור סוגיה זו²³ – לא זכו להתייחסות בולטת מצד הממשל, כאשר על הפרק עמדה פגיעה באזרחים ברצועה. חמורה במיוחד בהקשר זה הייתה התגובה של הממשל לאחר הרג למעלה מעשרה פלסטינים ליד בית ספר של האו"ם ברפיח. הממשל לא טרח להמתין לתוצאות הבריור שיאמתו את אחריות צה"ל לאירוע, כפי שמקובל בין מדינות בעלות ברית. דוברת מחלקת המדינה, ג'ין סאקי, השתמשה במלים קשות להבעת תגובת הממשל: מדובר ב"אירוע מחפיר" (appalled by today's disgraceful shelling). גורמי הביטחון בישראל, קבעה הדוברת, קיבלו את נקודות הציון לגבי מיקומם של מוסדות האו"ם ברצועה. היא הבהירה כי ארצות הברית קוראת לישראל לעמוד בסטנדרטים שהיא עצמה קבעה, בכל הנוגע לשמירה על חייהם של אזרחים חפים מפשע.²⁴

ניסוח ההודעה לא הותיר מקום לספק: הממשל אינו מוכן להמתין לתחקיר של צה"ל על האירוע; הוא גם אינו מוכן להסתפק בדושיח דיסקרטי עם ישראל על אירועים כאלה; הוא לא יהיה מוכן לקבל טיעון ישראלי שמדובר בטעות טרגית בהפעלת כוח צבאי; למעשה, הוא נוטה לראות בה פעולה מכוונת מצד ישראל לגבות מחיר גבוה מתושבי עזה על המשך הלחימה. על רקע זה, מבקש הממשל להצר עוד יותר את חופש הפעולה הצבאי של ישראל: "החשד בדבר קיומם של לוחמים הפועלים בקרבת [אתרים אזרחיים]", קובעת הדוברת, "אינו מצדיק מתקפות המעמידות בסיכון את חייהם של אזרחים כה רבים".²⁵

צעדי ענישה?

ב-22 ביולי 2014 החליטה רשות התעופה של ארצות הברית (FAA) להפסיק את הטיסות של חברות תעופה אמריקאיות לישראל, לאחר שטיל ששוגר מרצועת עזה פגע ביהוד, השוכנת בקרבת שדה התעופה בן-גוריון. בעקבות החלטה זו הודיעו חברות תעופה רבות כי הן מפסיקות את טיסותיהן לישראל. בישראל התעוררו חששות, מוצדקים להערכת, שסגירת שדה התעופה תשמש "תמונת ניצחון" משכנעת למדי עבור חמאס, מעבר לנזקים התדמיתיים, המורליים והכלכליים הכרוכים בה.²⁶

דוברי הממשל ניסו לשכנע שמדובר בהחלטה מקצועית של גוף עצמאי, אשר הממשל אינו מעורב בה.²⁷ חוגים רחבים בישראל פקפקו בתקפות טיעון זה: "בישראל", כתב עמוס הראל ב'הארץ', "ראו במהלך האמריקאי תקיעת סכין בגב המאמץ המלחמתי ... קשה להשתחרר מן הרושם שהפסקת הטיסות לא אירעה

לגמרי במקרה". כעבור יומיים החליטה הרשות האמריקאית לחדש את הטיסות לישראל. "ראש הממשלה נתניהו", כותב הראל, "מיהר להודיע כי 'הלחצים שהפעלנו גרמו להחזרת הטיסות'. אם הייתה כאן רק החלטה מקצועית", תוהה הראל, "מדוע צריך נתניהו להתערב?²⁸

ב-14 באוגוסט 2014 דיווח ה'וול סטריט ז'ורנל' כי הממשל מעכב משלוח של נשק לישראל, לאחר שהתברר לו כי הנשק מועבר על בסיס אישור של הפנטגון בלבד.²⁹ בעקבות הביקורת הקשה על צעד חריג זה – עיכוב משלוחי נשק לישראל הנמצאת במצב לחימה – מיהרה מחלקת המדינה להכחיש שמדובר כאן בצעדי ענישה כלפי ישראל. כהוכחה לכך היא אזכרה את העובדה שהממשל העביר במהלך הלחימה לישראל 225 מיליון דולר להמשך פיתוח 'כיפת ברזל'.³⁰ לדבריה, מדובר כאן בצעד בירוקרטי שגרתי הננקט תמיד כאשר מדובר במשלוחי נשק לאזורי מתיחות. צעד זה אינו מבטא שינוי כלשהו במדיניות כלפי ישראל.³¹ עם זאת, גם כאן רווחה בארץ תחושה מוצקה כי אילו רצה הממשל לסייע לישראל, היו בידיו כלים לעקוף את המכשולים הבירוקרטיים. מהלך אמריקאי זה מסמל סטייה מן הקו שליווה את ממשל אובמה וגם ממשלים אחרים, שלפיו הממשל לא יאפשר למחלוקות במישור המדיני לפגוע במערכת היחסים הצבאית-ביטחונית עם ישראל. מכל מקום, לאחר דיונים אינטנסיביים עם ארצות-הברית הובהר כי אספקת הנשק נמשכת כסדרה.³²

סיכום

העימות בין ישראל וחמאס במבצע 'צוק איתן' נפתח והתנהל בתנאים נוחים וכמעט אידאליים לישראל מבחינה מדינית: א. מדובר בעימות של מדינה דמוקרטית מתקדמת ופרו-מערבית, בעלת ברית לא רשמית של ארצות-הברית (Major non-NATO ally) עם ארגון טרור הפועל בניגוד לחוק הבינלאומי,³³ המוצא מחוץ לחוק על ידי חקיקה של הקונגרס. ב. לא היה ספק כי חמאס הוא זה שיזם את העימות. ג. לכל אורך המבצע הפגינה ישראל, בניגוד לחמאס, נכונות להביא לרגיעה. ד. חמאס ביצע ירי מכוון, חסר אבחנה, לעבר יעדים אזרחיים במדינת ישראל – "מעשה לחלוטין בלתי-קביל" על פי הגדרת דוברי הממשל.³⁴ ה. ההוצאות להורג שביצע חמאס במהלך המבצע באורח פומבי ואכזרי פגעו קשות בתדמית שהייתה לו בעבר כארגון טרור בעל רקע חברתי, הנהנה מאהדה ציבורית רחבה. הזיהוי שלו עם דאע"ש בדעת הקהל העולמית היה בלתי-נמנע, גם אם באופן רשמי הממשל לא קיבל את ההשוואה שעשה ראש הממשלה נתניהו בין שני הארגונים. בנסיבות אלה ניתן היה לצפות שבמהלך העימות יעניק הממשל האמריקאי לישראל גיבוי מלא בפעילותה הצבאית, וישאף להביא לסיום העימות כשידה של ישראל על העליונה, באורח שאינו ניתן לערעור. בפועל, תמונת המצב הייתה שונה

לחלוטין. התייחסויות אנשי הממשל לעימות הקרינו מסר שלפיו ישראל וחמאס הם שני צדדים הנלחמים ביניהם כצדדים שווים, כאשר לממשל אין העדפה של ממש למי מהם. כל רצונו של הממשל הוא לראות את העימות מאחוריו, כלומר, להביא לרגיעה על בסיס ההבנות שהביאו לסיומו של מבצע 'עמוד ענן'. ביטוי נוקב לכך נתן מזכיר המדינה, ג'ון קרי. בראיון עיתונאי לקראת סיום המבצע הוא נשאל ישירות: "האם ארצות-הברית תומכת תמיכה מלאה בישראל בפעילותה בעזה?" הוא נמנע מתשובה חיובית והסתפק בקביעה השגרתית: "ארצות-הברית תומכת בזכותה של ישראל להגן על עצמה".³⁵ עמדתו המנוכרת במידת-מה של הממשל כלפי ישראל במהלך המבצע הוכתבה, להערכתך, על רקע השיקולים העיקריים הבאים:

האחריות לעימות: הממשל הכיר בעובדה שחמאס הוא זה שיזם את העימות האחרון ברצועה, והיה מודע היטב לעובדה שממשלת ישראל, בניגוד לחמאס, הפגינה לכל אורך המערכה רצון כן להסכים להפסקות אש ולחזרה למצב של רגיעה. יחד עם זאת, בהתבטאויות של אישים בממשל ניכרת מגמה להבהיר, אמנם במרומוז, שגם על ישראל מוטלת אחריות לפרוץ העימות.³⁶

מעורבותן של טורקיה וקטר במערכה: מדובר בשתי מדינות רבות-עוצמה, כלכלית ומדינית, המקיימות מערכת יחסים הדוקה מאוד עם ארצות-הברית. שתיהן הצהירו בגלוי על תמיכתן בחמאס. עובדה זו הגבילה מאוד את יכולת התמרון של ארצות-הברית במהלך המערכה. הממשל העריך, קרוב לוודאי, שהבעת תמיכה מפורשת בישראל ובמצרים מצידו עלולה להביא לתגובה קשה מצד שתי מדינות אלה, שתפגע באינטרסים חיוניים של ארצות-הברית. ההתפתחויות המסעירות המתרחשות כיום במזרח התיכון, ובעיקר הפעילות האלימה של 'ארגון המדינה האסלאמית' והצורך של ארצות-הברית להפעיל שוב את צבאה במשימות מבצעיות במזרח התיכון – כל אלה מחייבים את הממשל להימנע ממשבר עם שתי מדינות חשובות אלה. על רקע זה, להערכתך, ניסה הממשל להציב את שתי המדינות כגורם מרכזי במסגרת מאמצי התיווך. רק לאחר שספג ביקורת נוקבת על כך, נסוג הממשל ממגמה זו.

הדרתה של ארצות-הברית מתהליך ההסדר: במהלך המערכה מצאה עצמה ארצות-הברית במעמד מביך למדי, כשהיא חסרת מעמד משמעותי בדרך להשגת הפסקת אש ולהסדרת היחסים בין מצרים, ישראל וחמאס. זהו האירוע המלחמתי הראשון מאז הקמתה של מדינת ישראל, שבו ארצות-הברית אינה ממלאת תפקיד דומיננטי בדרך להשגת הסדר. ניסיונותיה של ארצות-הברית להשתלב במאמצי ההסדר היו כרוכים באירועים מביכים עבורה ועבור נציגיה. בסופו של דבר השלים הממשל, בלית ברירה, עם העובדה שמצרים היא זו שמובילה את התהליך לקראת הסדר עם חמאס. בחוגים שונים בממשל רווחה ההנחה ש"נתניהו דחף את ארצות-הברית הצידה".³⁷

הממד התדמיתי: אל מסכת שיקולים זו ניתן להוסיף את הממד התדמיתי הקשה של ישראל, שנגרם כתוצאה מן התמונות הקשות שהעבירו אמצעי התקשורת העולמיים מן הרצועה. בעיקר קשה היה לממשל להשלים עם מראות של ילדים שנפגעו, ועם פגיעות באזרחים בתוך מוסדות האו"ם או לידם. הסבריה של ישראל היו מוכרים היטב לממשל, והוא אף נתן לכך ביטוי מספר פעמים, אך במבט כולל הם הקשו על הממשל להביע תמיכה מלאה בישראל.

אולם, במבט לאחור ובראייה רחבת-ממדים, חשוב להדגיש כי למרות המהמורות, המחלוקות, ההתנגחויות והעלבונות ההדדיים שליוו את יחסי ישראל-ארצות-הברית במהלך המבצע, התמונה המצטיירת היא שמערכת "היחסים המיוחדים" נותרה יציבה ועמוקה, ושרדה היטב חרף הסערה הקשה שליוותה את המבצע. ראוי להדגיש כי בכל מהלך המבצע ניהלו ישראל וארצות-הברית דיאלוג רצוף, אינטנסיבי, מעמיק ואינטימי, כיאה למדינות בעלות שותפות אסטרטגית רחבה. מעבר לכך, לכל אורך המבצע ניכר מאמץ של שני הצדדים להימנע מ"שבירת כלים", תוך הדגשה ברורה של המשך דיאלוג אינטנסיבי למרות המחלוקות.

יתר על כן, אי-אפשר להתעלם מן העובדה שגם כאשר בחר הממשל להדגיש בפומבי ובחשאי את אי-שביעות רצונו מהתנהלותה של ישראל במערכה, הוא נמנע מהפעלת לחצים כבדים עליה לשנות את אופי פעילותה הצבאית. המשמעות היא שבפועל, ב"מבחן התוצאה", לכל אורך המבצע – תקופת זמן של כחודשיים – ארצות-הברית הותירה בידי ישראל מרחב פעולה גדול למדי גם כאשר פעילותה הצבאית של ישראל הייתה בעלת אופי חסר-תקדים, ובמרחק רב מאוד מן הפרמטרים שהיא ראתה אותם כראויים. בסופו של דבר, זו הנקודה המכרעת בהערכת מדיניותה של ארצות-הברית במהלך המבצע ובמשמעותה באשר ליחסי שתי המדינות.

הערות

- 1 Remarks, Secretary of State John Kerry and U.N. Secretary General Ban Ki-moon, Cairo, Egypt, July 21, 2014, <http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/texttrans/2014/07/20140722304317.html#axzz3DZq8TDmp>, להלן: הצהרת קרי, 21 ביולי 2014.
- 2 Michael Gordon, "Obama Administration Defends Israeli Airstrikes," *The New York Times*, July 9, 2014.
- 3 Statement of the president on Ukraine, The White House, July 18, 2014, <http://www.whitehouse.gov/photos-and-video/video/2014/07/18/president-makes-statement-ukraine#tran>
- 4 Remarks, John Kerry, secretary of state, Vienna, Austria, July 15, 2014, <http://www.state.gov/secretary/remarks/2014/07/229275.htm> להלן: הצהרת קרי, 15 ביולי 2014.

- The situation in the Gaza strip, press statement, John Kerry, secretary of state, August 1, 2014, <http://embassies.gov.il/san-francisco/Newsandevents/Pages/The-Situation-in-the-Gaza-Strip.aspx> 5
- Press Conference by the president, August 1, 2014, 6
- <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/08/01/press-conference-president> 7
- דברי ראש הממשלה נתניהו, שר הביטחון יעלון והרמטכ"ל רא"ל גנץ בהצהרות משותפות בלשכת ראש הממשלה, משרד ראש הממשלה, 27 באוגוסט 2014, <http://www.pmo.gov.il/MediaCenter/Speeches/Pages/speechstat270814.aspx>
- ראו למשל: Obama on the World, President Obama Talks to Thomas L. Friedman about Iraq, Putin and Israel, *New York Times*, August. 8, 2014, http://www.nytimes.com/2014/08/09/opinion/president-obama-thomas-l-friedman-iraq-and-world-affairs.html?_r=0 8
- באוגוסט 2014. 9
- הצהרת קרי, 21 ביולי 2014.
- Secretary of State John Kerry and Egyptian Foreign Minister Shoukry Joint Statements after Meeting with Egyptian President al-Sisi, 10
- <http://www.state.gov/secretary/remarks/2014/07/229626.htm> להלן: הצהרת קרי, 22 ביולי 2014.
- John Kerry Secretary of State Remarks With Turkish Foreign Minister Ahmet Davutoglu and Qatari Foreign Minister Khalid al-Attiyah After Their Meeting, Paris, France, July 26, 2014, <http://www.state.gov/secretary/remarks/2014/07/229811.htm> 11
- להלן: הצהרת קרי, 26 ביולי 2014.
- Elliott Abrams, "What Now for Israel?" *Mosaic*, September 2014, 12
- <http://mosaicmagazine.com/essay/2014/09/what-now-for-israel/> 13
- הצהרת קרי, 26 ביולי 2014.
- Barak Ravid, "Kerry's cease-fire draft revealed: U.S. plan would let Hamas keep its rockets," *haaretz.com*, July 28, 2014. 14
- ראו למשל הצהרת יושב־ראש בית הנבחרים בהקשר זה: 15
- John Boehner, the House will always stand with Israel, July 28, 2014.
- House passes foreign affairs legislation condemning Hamas' use of human shields, July 30, 2014, <http://www.speaker.gov/speech/speaker-boehner-house-will-always-stand-israel> 16
- תדרוך, ג'ין סאקי, 28 ביולי 2014.
- Adam Entous, "Gaza Crisis: Israel Outflanks the White House on Strategy, White House Now Scrutinizing Israeli Requests for Ammunition," *Wall Street Journal*, August 14, 2014, <http://online.wsj.com/articles/u-s-sway-over-israel-on-gaza-at-a-low-1407979365> 17
- להלן: אדם אנטוס, ישראל עוקפת את הבית הלבן.
- White House Readout of the President's Call with Prime Minister Netanyahu of Israel, July 27, 2014; 18
- למחרת אמר קרי: "כל תהליך לפתרון המשבר בעזה באופן משמעותי ומתמשך, חייב להוביל לפירוק נשקם של חמאס וכל ארגוני הטרור. ארצות־הברית תפעל יחד עם ישראל, שותפים אזוריים אחרים והקהילה הבינלאומית לתמיכה במימוש יעד זה.

- State Department transcript, Remarks at the Rollout of the 2013, Report on International Religious Freedom, Secretary of State John Kerry, Washington, DC, July 28, 2014.
- Remarks by national security advisor Susan E. Rice to the National Jewish assembly, July 29, 2014. 19
- Remarks, John Kerry, with Ukrainian foreign minister, Pavlo Klimkin, July 29, 2014, <http://www.state.gov/secretary/remarks/2014/07/229905.htm> 20
- Statement by the President, August 1, 2014. 21
- ביטוי מודגש לכך ראו: הצהרתו של קרי, 21 ביולי 2014. 22
- Kirk, Cardin, Rubio Demand Investigation into Weapons Found at UNRWA Facilities Accountability for Hamas Rockets Discovered on UNRWA Premises; United States is the largest single donor to UNRWA, Wednesday, August 6, 2014, http://www.kirk.senate.gov/?p=press_release&id=1170 23
- UNRWA School Shelling, Press Statement, Jen Psaki Department Spokesperson, Washington, DC, August 3, 2014, <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2014/230160.htm>. 24
- להלן: ג'ין סאקי, 3 באוגוסט 2014. 25
- ג'ין סאקי, 3 באוגוסט 2014. 25
- Ashley Halsey III and Mark Berman, "Citing dangers, FAA bans U.S. carriers from Tel Aviv," *Washington Post*, July 23, 2014, <http://www.highbeam.com/doc/1P2-36995444.html> 26
- David Jackson, "Obama: FAA took 'prudent action' in Israel," *USA TODAY*, July 25, 2014, <http://www.usatoday.com/story/theoval/2014/07/25/obama-israel-faa-israel-airport-cnbc-interview/13147007/> see also: *Jewish News*, Barack Obama to CNBC - "FAA Israel Decision Not Based on Politics" http://www.jewishaz.com/barack-obama-to-cnbc---faa-israel-decision-not/youtube_e3848a98-1425-11e4-804c-0017a43b2370.html. 27
- עמוס הראל, "חמאס מצא שיטה חדשה להטריד את ישראל: הקש בנתב"ג", *הארץ*, 25 ביולי 2014, <http://www.haaretz.co.il/news/politics/.premium-1.2387334>, 28
- אדם אנטוס, ישראל עוקפת את הבית הלבן. 29
- Jeffrey Sparshott, "Obama Signs Law providing \$225 Million for Israel's Iron Dome," *The Wall Street Journal*, August 4, 2014, <http://online.wsj.com/articles/obama-signs-law-providing-225-million-for-israels-iron-dome-1407193842> 30
- Marie Harf, Daily Press Briefing, August 14, 2014, <http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2014/08/230614.htm#I> 31
- ברק רביד, "בכירים ישראלים: מגעים עם ארה"ב לפתור את משבר אספקת הנשק", *הארץ*, 14 באוגוסט 2014. 32
- ב-15 ביולי 2014 קבע קרי, כי הירי חסר ההבחנה של חמאס לעבר יעדים אזרחיים בישראל מנוגד לחוקי המלחמה. לפיכך חמאס הוא ארגון טרור. הצהרת קרי, 15 ביולי 2014. 33
- תדרוך לעיתונאים, דובר הבית הלבן, ג'וש ארנסט, 15 ביולי 2014. 34
- Interview, John Kerry, August 5, 2014, <http://www.state.gov/secretary/remarks/2014/08/230292.htm> 35
- ראו: ראיון של תום פרידמן עם הנשיא אובמה, 8 באוגוסט 2014. 36
- אדם אנטוס, ישראל עוקפת את הבית הלבן. 37